

TURKISTON GENERAL-GUBERNATORLIGI BOSHQARUV TIZIMINING SHAKLLANISHI VA UNING MAHALLIY JAMIYATGA TA'SIRI (1867–1917)

Xayrillo Yo'lchiyev Mahmudillo o'g'li,
Namseoul Universiteti , 2-bosqich talabasi

Annotatsiya:

Ushbu maqolada Rossiya imperiyasi tomonidan tashkil etilgan Turkiston general-gubernatorligi boshqaruv tizimining tuzilishi, asosiy funksiyalari va ularning mahalliy ijtimoiy-siyosiy hayotga ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, rus harbiy-amaldorlarining siyosati va mahalliy elita bilan munosabatlari tarixiy manbalar asosida o'rganiladi

Kalit so'zlar:

Turkiston general-gubernatorligi, Rossiya imperiyasi, boshqaruv tizimi, mahalliy jamiyat, mustamlaka siyosati, XIX asr, ijtimoiy-siyosiy o'zgarishlar.

Kirish

XIX asrning ikkinchi yarmida Rossiya imperiyasi o'zining geosiyosiy manfaatlarini ko'zlab, Markaziy Osiyo hududlarini bosib olish siyosatini kuchaytirdi. Natijada, 1867-yilda tashkil etilgan Turkiston general-gubernatorligi imperiyaning janubiy mustamlaka markaziga aylandi. Bu boshqaruv shakli nafaqat siyosiy va harbiy nazorat vositasi, balki Rossiyaning iqtisodiy va madaniy siyosatini amalga oshirish vositasi sifatida ham xizmat qildi. Ushbu maqola aynan shu boshqaruv tizimining shakllanishi va mahalliy jamiyatga ta'sirini o'rganishga qaratilgan.

1. Turkiston general-gubernatorligining tashkil topishi

Rossiya imperiyasi 1865-yil Toshkentni bosib olgach, mintaqani to'liq nazorat qilish maqsadida 1867-yil 11-iyulda "Turkiston general-gubernatorligi" tashkil etdi. Markazi Toshkent shahrida joylashgan bu tuzilma to'g'ridan-to'g'ri imperatorga bo'ysungan bo'lib, unga quyidagi viloyatlar bo'ysundi:

Farg'ona viloyati

Samarqand viloyati

Sirdaryo viloyati

Zarafshon okrugi (vaqti-vaqti bilan)

Yettisuv viloyati (keyinchalik Qo'shilgan)

Birinchi general-gubernator Konstantin Petrovich Kaufman bo'lgan. U mintaqada Rossiya siyosatini joriy etishda muhim rol o'ynagan

2. Boshqaruv tuzilmasi va vakolatlar

Turkiston general-gubernatorligi harbiy-boshqaruv tizimiga asoslangan bo'lib, uning boshida general-gubernator turardi. Viloyatlarda harbiy gubernatorlar, uyezdlarda (tumanlarda) esa uezd boshlig'ilari faoliyat yuritgan. Ular quyidagi vakolatlarga ega bo'lgan:

Mahalliy boshqaruv organlarini nazorat qilish

Sud tizimiga aralashish

Soliq yig'imi va iqtisodiy faoliyatni boshqarish

Madaniy-ma'rifiy siyosatni nazorat qilish

3. Mahalliy jamiyat bilan munosabat va mustamlaka siyosati

Rossiya imperiyasi mahalliy aholining boshqaruvda ishtirokini cheklab qo'ygan bo'lsa-da, ayrim hollarda "qozilar", "oqsoqollar", "mingboshi" kabi lavozimlarni saqlab qolgan. Bu esa Rossiyaga mahalliy elita orqali boshqaruvni amalga oshirish imkonini bergan. Shu bilan birga, imperiya madaniy assimilyatsiya (ruslashtirish) siyosatini olib bordi:

Rus maktablari ochildi, lekin mahalliylik soni kam edi.

Sud tizimida shar'iy qonunlar sekinlik bilan cheklab borildi.

Mahalliy tilda chiqadigan matbuot nazorat ostiga olindi.

4. Turkiston jamiyatidagi ijtimoiy-siyosiy o'zgarishlar

Turkiston general-gubernatorligi davrida jamiyatda quyidagi asosiy o'zgarishlar ro'y berdi:

Ijtimoiy tabaqalanish kuchaydi: rus amaldorlari va mahalliy elita orasidagi tafovut ortdi.

Jadidchilik harakati vujudga keldi – bu yangi turdagi ta’lim va ijtimoiy uygʻonishning natijasi edi.

Noroziliklar kuchaydi: 1898-yilgi Andijon qoʻzgʻoloni, 1916-yilgi qoʻzgʻolon Rossiya siyosatiga javob sifatida yuz berdi.

Xulosa

Turkiston general-gubernatorligi Rossiya imperiyasining eng yirik mustamlaka boshqaruv tuzilmalaridan biri boʻlib, uning faoliyati Turkiston jamiyatining siyosiy, iqtisodiy va madaniy hayotiga katta ta’sir koʻrsatdi. Harbiy-boshqaruv tizimiga asoslangan bu model mahalliy boshqaruvni cheklab, Rossiya siyosatining ustuvorligini ta’minladi. Mazkur davr tarixini oʻrganish mintaqaning keyingi ijtimoiy-siyosiy taraqqiyoti uchun muhim manba hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. История Туркестана. – Ташкент: Фан, 1990.
2. Бартольд В.В. Сочинения. Том II. – Москва: Восточная литература, 1964.
3. Зияев Ш. З. Мустакиллик ва Туркистон тарихи. – Тошкент: Ўқитувчи, 1997.
4. Абдурахимов А. Туркистон генерал-губернаторлиги даври тарихи. // Тарих ва ҳаёт. – 2020, №4.
5. Saidov A. The Russian colonial policy in Central Asia. – Journal of Central Asian Studies, 2021.